

DET KGL. NORSKE VIDENSKABERS SELSKAB, MUSEET

rapport

RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE 1985 4

Registrering av samiske kulturminner
i forbindelse med konsesjonssøknad om
kraftutbygging i Meråker, Nord-Trøndelag

Leif Pareli

Universitetet i Trondheim

"Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Muséet, Rapport. Arkeologisk serie", vil inneholde stoff hovedsakelig fra det faglige og geografiske ansvarsområde som Arkeologisk avdeling, DKNVS Muséet, representerer.

I serien publiseres materiale som en av ulike hensyn finner ønskelig å gjøre kjent. Foruten rapporter vil det dreie seg om vitenskapelige og populærvitenskapelige artikler av mindre omfang. Oppdragsrapporter vil utgjøre en stor del av serien.

Rapport-serien er ikke periodisk, og antall nummer pr. år vil variere. Serien startet i 1973. Det finnes parallelt en "Botanisk serie" og en "Zoologisk serie".

Som regel blir norsk språk brukt. Rapporten bør normalt ha et sammendrag på norsk. Innholdet skal sammenfattes i et innledende abstract. Medarbeidere fra andre land kan skrive rapporten på sitt morsmål, om nødvendig med sammendrag på norsk.

For manuskriptet, illustrasjoner, referanser o.l. følges vanlige retningslinjer. (Jfr. retningslinjer for K.norske Vidensk.Selsk.Mus. Gunneria).

"Arkeologisk serie" trykkes i A4-format i offset. Opplagstallet vil variere.

UTGIVER:

Universitetet i Trondheim

Det Kgl. Norske Videnskabers Selskab, Muséet,

Arkeologisk avdeling

N-7000 Trondheim.

Redaksjonskomité:

Kristian Pettersen

Lars F. Stenvik

Birgitta Wik

UNIVERSITETET I TRONDHEIM, MUSEET

RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE 1985:4.

REGISTRERINGER AV SAMISKE KULTURMINNER I
FORBINDELSE MED KONSESJONSSØKNAD
KRAFTUTBYGGING I MERÅKER, NORD-TRØNDELAG

AV LEIF PARELI

UNIT Museet. Rapp. Ark.serie 1985:4.

Pareli, Leif : Registreringer av **samiske** kulturminner i forbindelse med
konsesjonssøknad **kraftutbygging** i Meråker, N-Trøndelag.
Trondheim, januar 1985.

300 ekspl.

ISBN 82-7126-392-2

ISSN 0332-8546

A B S T R A C T

Pareli, L.: Sami Archaeological Remains in Meråker.

The report contains a mapping of dwelling-sites and other remains of the Sami (Lapp) population of the upper part of the Stjørdalselv river basin, situated in the province of Sør-Trøndelag in the central part of Norway. Field work for the report was carried out in 1984 in connection with the planning of a hydroelectric project which might affect traditional Sami sites in the area.

Data collected during the field work show that there are old dwelling-sites several places in the district, though none were found in the areas directly affected by the planned project. Most of the recorded places are dwelling-sites, others were connected with reindeer-herding, which is the traditional economic adaption of the South Sami. The author concludes by pointing to the scientific importance of the remains as well as their value for the Sami people living in the area today. Among other functions, such remains may play an important role as historical evidence in conflicts over land rights and other issues concerning the Sami as an ethnic minority group.

Leif Pareli, University of Trondheim, The Museum, Department of Archaeology, N-7000 Trondheim.

I N N H O L D

1. BAKGRUNN	s. 6
2. MÅLSETTING	s. 6
3. GJENNOMFØRING	s. 7
4. METODEPROBLEMER	s. 8
5. KULTURMINNETYPER	s. 8
6. UNDERSØKELSESOMRÅDET	s. 10
7. REGISTRERTE KULTURMINNER	s. 11
8. VERNEVERDIER	s. 15
KART	s. 17

1. BAKGRUNN.

Registreringene av samiske kulturminner i Meråker som er sammenfattet i denne rapporten, er foretatt i forbindelse med planene om utbygging av deler av Stjørdals-vassdraget for kraftproduksjon. Ifølge lov om kulturminner av 9. juni 1978 er samiske kulturminner eldre enn 100 år fredet mot inngrep som kan påføre skade eller ødeleggelse, og de samiske kulturminnene i området kom dermed inn blant de verneinteresser som måtte utredes før det kunne fremmes søknad om konsesjon for utbygging. Nord-Trøndelag Elektrisitetsverk (NTE) traff 9.3.1984 avtale om registrering med UNIT Museet, som er ansvarlig fagmyndighet for de arkeologiske verneinteressene i området, og som har stått for registreringsarbeidet. Registreringene er blitt bekostet av NTE.

Utbyggingsplanene for kraftverkene i Meråker omfatter i korte trekk:

- Regulering av Fjergen med nedtapping ca. 2,8 m under nåværende laveste regulerte vannstand 500,8 m, og oppdemming med ca. 5,6 m over nåværende høyeste regulerte vannstand 508,4 m til ca. 514 m.
- Regulering av Fossvatn med 2 m senkning og 1 m oppdemming.
- Magasindam i Tevla-dalføret, oppdemming ca. 20 m.
- Overføring av vann fra Skurdalsåa, Storkjerringåa, Litlekjerringåa, Litleåa, Torsbjørka og Dalåa.
- Bygging av kraftstasjon i fjell ved Tevla-magasinet. Vannet utnyttes dessuten i Meråker kraftverk.

I tillegg til selve reguleringene kommer anleggsveier og tippområder for fyllmasse fra tunnelanleggene.

2. MÅLSETTING.

Registreringene har siktet mot å gi et inntrykk av hvilke typer kulturminner som finnes innenfor undersøkelsesområdet, og av aldersmessig og geografisk spredning. En slik begrenset og målrettet registrering har vært ment å gi et utgangspunkt for å vurdere verneverdiene i området, som ledd i saksgangen ved konsesjonssøknad for utbyggingen. Registreringen har ikke siktet mot å gi en fullstendig oversikt over alle samiske kulturminner i området. En totalregistrering ville kreve langt større ressurser av letepersonell og tid enn dette prosjektet har hatt til rådighet.

Det er viktig å være klar over de begrensninger som ligger i selve registreringsmetodene og i de spesielle vanskelighetene som er knyttet til registrering av sørsamiske kulturminner, jfr. punkt 4. Ved undersøkelser av dette slag må man gå ut fra at bare en liten del av de kulturminnene som finnes i området blir registrert. De som blir funnet er gjerne av nyere dato, mens eldre kulturminner er helt usynlige og derfor tilsvarende vanskelig å finne. Dette vil si at registreringenes målsetting bare delvis lar seg oppfylle, fordi størstedelen av de menneskelige kulturspor også innenfor de registrerte områdene, som regel har unngått registrators oppmerksomhet. At det ved en registrering ikke blir påvist kulturminner i et bestemt område, må derfor ikke tolkes som at det ikke finnes kulturminner her, men betyr bare at ingen har latt seg påvise med dagens letemetoder og -ressurser.

3. GJENNOMFØRING.

Feltarbeidet i tilknytning til registreringene ble utført i løpet av sommer-sesongen 1984 av forsker Leif Pareli ved UNIT Museet. Registreringsarbeidet har bestått først og fremst av letearbeid i marka samt intervjuer med lokalkjente folk, og for- og etterarbeid med arkivundersøkelser og gjennomgang av litteratur. I letearbeidet har det vært lagt stor vekt på opplysninger fra intervjuobjektene, og på den kunnskapen reieneierne har om lendets beskaffenhet og om samisk tradisjon, bosetning og ressursutnyttelse.

Registreringsarbeidet har vært konsentrert om de områdene som vil bli direkte berørt ved en utbygging. I tillegg er det ut fra opplysninger fra lokalkjente folk eller opplysninger i skriftlige kilder, tatt med i rapporten en del kulturminner som ligger utenfor de direkte berørte områdene, men som ligger innenfor samme vassdrag eller hører til samme bruksområder.

Som kartgrunnlag ved registreringen ble brukt topografisk kartserie M 711, målestokk 1:50 000. Registreringsområdet dekkes av kartbladene 1721 I Meråker, 1721 II Essandsjøen, 1721 III Tydal, 1721 IV Flornes og 1722 II Feren. Lokalitetenes beliggenhet er angitt etter UTM-systemet med angivelse av kilometerrutens lengde- og breddetall og én desimals nøyaktighet innenfor kilometerruten. Det må understrekes at mange av stedfestingene er usikre og omtrentlige, fordi det ikke har vært tid og anledning til å kontrollere dem i marka. Bak i rapporten er gjengitt utdrag av de aktuelle kartbladene med de registrerte kulturminnene avmerket.

4. METODEPROBLEMER.

Registrering av sørsamiske kulturminner har vist seg å by på en rekke problemer som i hovedsak skyldes selve funnmaterialets art. Den samiske kulturen, slik den har vært helt opp mot vår tid, har etterlatt bare meget svake spor i naturen, og da ofte spor som viskes ut med tiden og blir fullstendig borte. Dette henger sammen med både det materielle grunnlaget og med selve livsformen. Den materielle kulturen var basert på lett forgjengelige materialer: Tre, never og torv til byggeformål, og redskaper og utstyr av tre, bein og horn. Såvel boplasser som reingjerder osv var enkle anlegg som var i bruk i kort tid og deretter snart råtnet ned og gikk tilbake til naturen. Slike anlegg etterlater svært svake spor i terrenget, og dette gjør at mulighetene for å oppspore disse kulturminnene, ofte er små.

Registrering av kulturminner etter en bestemt etnisk gruppe innebærer også problemer med avgrensning i forhold til andre kulturminner i området. Det gjelder bl.a. slike fornminner som steinalderboplasser eller dyregraver, der vi ikke vet noe sikkert om hvilke grupper som har brukt disse anleggene og heller ikke hvilke forbindelseslinjer det kan være fra disse forhistoriske gruppene til etniske kategorier vi kjenner fra historisk tid.

Usikkerheten om etnisk opphav kan også gjøres seg gjeldende for svært unge kulturspor. Ildsteder ved elver og vatn kan i mange tilfeller like gjerne tenkes å stamme fra bygdefolks bruk av marka f.eks. til jakt og fiske, som fra samisk bruk. Enkelte slike kulturspor vil trolig kunne knyttes til en bestemt brukergruppe gjennom nærmere undersøkelser, f.eks. utgraving, men slike detaljerte undersøkelser har en som regel ikke anledning til å foreta i et registreringsprosjekt som det vi her har med å gjøre. For andre kulturminner gjelder det at de trolig selv ved mer inngående undersøkelser ikke vil gi informasjon som kan si noe sikkert om opphav og brukertilknytning.

5. KULTURMINNETYPER

En registrering av sørsamiske kulturminner burde ideelt sett fange opp flest mulig forskjellige typer spor etter gammel samisk bosetning og bruk i et område. Kulturminner som det ville være rimelig å ta med i en registrering omfatter bl.a.: Kåter (gammer), teltplasser, hus, hustufter og hellere,

fangstanlegg som dyregraver og feller, reingjerder, tanger og andre samleplasser for rein, mosesankingsplasser, fiskeplasser, gravsteder, offerplasser, steder som det knytter seg spesielle sagn eller fortellinger til, samt samiske stedsnavn som ikke tidligere er kartfestet (etter S. Fjellheim: Registrering av faste sørsamiske kulturminner 1980).

I praksis blir det umulig å oppfylle en slik målsetting. Det skyldes først og fremst at mange av de aktivitetene som samene har drevet med, ikke har etterlatt spor som registratorene har mulighet for å finne. Registreringene har derfor i praksis kommet til å konsentrere seg om noen få typer kulturminner, og da først og fremst boplasser. Dette er de kulturminnene som har etterlatt de tydeligste sporene i terrenget (selv om også de vanligvis er lite eller ikke synlig på bakken) og der det oftest er levende tradisjon i lokalmiljøet som kan gi utgangspunkt for leting. Det er også på boplassene det er størst mulighet for å finne et arkeologisk materiale som kan si noe om opprinnelse, bruk og alder.

De viktigste boligtypene hos sørsamene i gamle dager var torvkåter og telt. Kåten (sørsamisk gåetie) er sirkelrund eller lett oval, med et reisverk av tre dekket med never og torv. Den er altså bygd av lett forgjengelige materialer, og når den går ut av bruk forfaller den etter hvert, og råtner så fullstendig opp at det ofte ikke vil være synlige spor av den på bakken i det hele tatt. Ved prøvestikk kan en finne ildstedet der dette er bevart, men i mange tilfelle mangler tuftene skikkelig ildsted, noe som kan ha sammenheng med tradisjoner blant samene om ikke å etterlate varige spor i naturen.

Teltplasser ligner ofte kåteplasser, og det kan være vanskelig å avgjøre om en tuft stammer fra en torvkåte eller et telt, med mindre det er bevart rester av veggkonstruksjonene. Både torvkåter og telt kan ha vært brukt side om side på samme boplass. Men rimelig nok er det torvkåteplassene som har satt mest varige spor og som er best kjent i lokal tradisjon, og det er derfor slike plasser det kommer inn flest opplysninger om ved en registrering som denne.

Andre byggverk på en boplass omfatter forskjellige stillaser, tørkehjeller og lignende enkle konstruksjoner, som stort sett er forsvunnet uten å ha etterlatt spor. De mest solide byggverkene på boplassen var oftest stabburet, som ble bygd av laftet tømmer, og som kan være bevart lenge etter at de andre bygningene på boplassen er forsvunnet.

Ved siden av boplassene vil de vanligste sporene etter samisk bruk i et område være de minnene som finnes etter reindriften. Men her gjelder det i enda større grad enn for boplassenes vedkommende at dette er svært "sporsvake" kulturminner, som er svært vanskelige å oppdage i naturen. Noen steder kan en se på vegetasjonen at det har vært en samleplass for rein (reingjerde, sørsamisk giedtie), og her kan være rester etter et røykbål mot myggplagen, eller noen steiner murt sammen der melkekoppene kunne stå støtt og trygt, men ellers er det få spor etter menneskelig virksomhet på slike steder, - og ofte er det bare en reineiers vante blikk som kan avgjøre at det her har vært samleplass for rein. Som det er vanlig også ellers i sørsamiske områder, har en brukt tanger og nes i vatn som samleplass for rein. Slike merketanger finnes overalt i fjellet, noen er i bruk bare sporadisk, mens andre har vært i årviss bruk. Nå til dags blir slike tanger oftest avspærret med et gjerde av netting eller sekkestrie, men tidligere, da dyrene var tammere, var det nok å jage dem utpå og så holde vakt innerst på tangen. Her kan finnes bålplasser, men ellers er det heller ikke her noen synlige rester som viser at stedet har vært i bruk som samleplass.

I tilknytning til reingjerdene kan en enkelte steder finne melkegroper, dvs. oppbevaringsgroper der kagger med reinmelk ble satt ned om sommeren og oppbevart til utpå neste vår. En slik melkegrop (buorne) består som regel bare av en enkel nedgraving i bakken og vil etter hvert rase ut og gro igjen, slik at den etter hvert blir borte eller så utydelig at en kan være i tvil om dette er et menneskeverk eller en naturdannelse.

6. UNDERSØKELSESOMRÅDET.

Undersøkellesområdet ligger innenfor de øvre delene av Stjørdalsvassdraget. Dette vassdraget består av to hovedgrener: Stjørdalselva (ovenfor Meråker kalt Tevla) som har sitt utspring i grensetraktene mellom Norge og Sverige, og Forra, som renner fra sjøen Feren (Færen) vestover og ut i Stjørdalselva ved Hegra. Vassdraget strekker seg over kommunene Stjørdal, Meråker, Levanger og Verdal. Området dekker deler av reinbeitedistriktene Færen (Nord-Trøndelag reinbeiteområde) og Essand (Sør-Trøndelag og Hedmark reinbeiteområde). Grensen mellom de to distriktene følger Stjørdalselva/Tevla fra riksgrensen til Hell nær utløpet i sjøen. Essand omfatter også områder i Sør-Trøndelag og har tradisjonelt hatt mye kontakt sørover til

Rørossamene, bl.a. har Essand- og Rørossamene (dvs. distriktet Riast-Hylling) felles vinterbeiteområde ved Femunden. Færen distriktet omfatter også deler av Verdal kommune. Under intervjuarbeidet blant reieneierne kom det derfor inn opplysninger fra langt større områder enn de som denne registreringen angår. Av praktiske grunner er rapporten avgrenset til Meråker kommune, i noen få tilfeller er dessuten tatt med kulturminner som ligger like utenfor denne kommunens grenser. Opplysninger fra de to reinbeitedistriktene er nummerert hver for seg, de fra Færen som F1, F2 osv, de fra Essand som E1, E2 osv.

7. REGISTRERTE KULTURMINNER.

Fjergen.

Reguleringen av denne sjøen utgjør hovedinngrepet ved den planlagte utbyggingen. Etter planen skal høyeste regulerte vannstand heves ca. 5,6 m i forhold til dagens høyeste vannstand. Ca. 2 km² vil bli neddemt ved reguleringen. Det er tett hyttebebyggelse ved den sørvestlige delen av vatnet, nær utløpsdammen. Det ligger også en del hytter ved østenden, for øvrig er her ingen bebyggelse.

Ved datainnsamlingen før feltarbeidet kom det ikke frem opplysninger om samiske kulturminner nær vatnet. Ifølge en informant skulle det ha stått en koje (kåte) på Tørrfuruhaugen nord for vatnet. Det ble imidlertid ikke funnet noen spor her ved leting. Tørrfuruhaugen er en svak høyde i et flatt åpent terreng med myr og moserabber. Det meste av haugen vil ikke bli berørt av en utbygging.

Flytteveiene mellom Færen-samenes sommerbeiteområder ved Hallsjøen/Kjerringfjellet og vinterbeitene lenger nord, går litt øst for Fjergen. Det ble imidlertid ikke funnet noen kulturminner ved leting i området øst for vatnet, og reieneierne visste heller ikke om at det skulle finnes kulturminner her.

Fossvatnet.

Vatnet skal ifølge utbyggingsplanene reguleres med ca. 1 m heving og 2 m senking. Ca. 0,1 km² vil bli oversvømt ved reguleringen.

Terrenget rundt vatnet består i hovedsak av tett blandingsskog og bjørkekratt. På sørsiden av vatnet ligger en lav myrflate med en del løvkratt i

klynger. Det ligger et par hytter ved vatnet, for øvrig er her ingen bebyggelse. Terrenget virker lite innbydende for reindrift, og reieneierne i området hadde ikke hørt om at det skulle være samiske kulturminner her. Ved leting ble det heller ikke funnet noen spor som kunne settes i forbindelse med samisk bruk av området.

Teveldalen.

Byggingen av det planlagte inntaksmagasinet vil berøre et område i dalbunnen med for det meste tett blandingsskog. Dalsidene er til dels bratte og lite tilgjengelige. Det ble ikke registrert noen kulturminner og stedet ligger slik til at det er lite trolig det kan ha vært brukt i forbindelse med reindrift.

Det ble heller ikke registrert noen kulturminner i tilknytning til de befarte bekkeinntak og tippområder.

Færen reinbeitedistrikt:

F1. Storbekken, boplass.

Kartref.: 1722 II, 361-557.

Boplassen ligger ved nordvest-enden av Færen, like vest for kommunegrensa mellom Meråker og Levanger. Brukt av Norfjell-familien tidlig i dette århundre, og muligens samme sted som Daniel Mortensson brukte omkring århundreskiftet. Det skal være synlige rester etter kåten ennå.

F2. Fersoset, boplass.

Kartref.: Usikker.

"Sørsamenes høvding", Daniel Mortensson, brukte Færen distriktet fra 1896 til 1905, da han flyttet til Elgå (den gang Tolgen) distrikt i Hedmark. Han hadde boplasser ved Fersoset, i Koltjønndalen og ved Østre Sulsjøen. Beliggenheten av boplassen ved Fersoset er usikker, muligens lå kåten hans vest for Storbekken, jfr. nr. 1.

F3. Guddingsdalen, boplass.

Kartref.: 1722 II, ca. 413-561.

Her skal ha vært en kåte som brant ned. Brukere ukjent.

F4. Litlåa, boplass.

Kartref.: 1722 II, 463-524.

Steinfjell-familien satte opp kåte her tidlig på 1920-tallet, rett nord for bekken. Den vises det såvidt rester av nå. Rett sør for bekken står den kjente "skolekoja", en kåte satt opp som bolig for Steinfjell-familiens barn, mens de gikk på skole i Fersdalen. Den er restaurert for få år siden.

F5. Austre Sulsjøen, boplass.

Kartref.: 1722 II, ca. 505-555.

Daniel Mortensson skal ha hatt sommerboplass her omkring århundreskiftet.

F6. Storsjøen, reintange og boplass.

Kartref.: 1722 II, 579-558.

På sørsida av vatnet er en reintange som har vært svært viktig i dette distriktet. Det ble satt opp kåte her i 1920-åra, den brant senere ned.

F7. Slågan, boplass.

Kartref.: 1722 II, ca. 595-505.

Slåggåvika har vært et viktig boplassområde for Færen-distriktet, og det er mange kåtetufter der. Steinfjell-familien har brukt stedet til i dag og har kåte og telt der. Stedet brukes store deler av sommeren (juli-august).

F8. Koltjørndalen, boplasser.

Kartref.: 1722 II, ca. 54-45.

Dette har vært et viktig boplassområde, bl.a. skal Daniel Mortensson ha bodd her.

F9. Hallsjøen, boplass.

Kartref.: 1721 I, 603-409.

Kåteplass rett sør for bekken. Svake spor av kåten. Dessuten er der melkegroper.

F10. Hallsjøen, boplass.

Kartref.: 1721 I, 594-396.

Kåteplass på sørsiden av Hallsjøen.

F11. Hallsjøen, boplass.

Kartref.: 1721 I, 589-386.

Kåteplass sør for bekken. Skal være synlige spor etter kåten.

F12. Hesttjørnan, boplass.

Kartref.; 1721 I, 588-380.

Kåteplass på østsiden av vatnet. Rester skal være synlige.

F13. Storkjerringvatn, reintange.

Kartref.: 1721 I, 552-348.

Tangen på nordsiden av vatnet har vært brukt som samle plass for rein i senere år, tidligere ble også øya lengst vest i vatnet brukt.

F14. Skurdalsvatnet, boplass og reintange.

Kartref.: 1721 I, 541-293.

Nesene på vestsiden av vatnet har vært brukt som reintanger. Det er kåtetuft ved Langvika, nær bekken, med synlige rester.

Essand reinbeitedistrikt.

E1. Svartåtjønn, boplass.

Kartref.: 1721 I, 388-183.

Det skal være kåtetufter her, men nøyaktig beliggenhet er ikke kjent.

E2. Skrøydalen, boplass.

Kartref.: 1721 IV, 273-260.

Gammelt boplassområde. Nøyaktig beliggenhet ikke kjent.

E3. Klepptjørna, reintanger.

Kartref.: 1721 IV, 273-226.

Flere nes i dette vatnet var brukt som reintanger tidligere i dette århundre. De er nå utvasket pga fløtningsdammen i vatnet.

E4. Grønfjellet, boplass.

Kartref.: 1721 IV, 313-185.

Skal være et meget gammelt boplassområde. Synlig tufter før krigen.

E5. Torsbjørka, boplass.

Kartref.: 1721 IV, 28-19.

Det skal ha vært boplasser ved øverenden av Torsbjørka, men beliggenheten er ikke kjent.

E6. Nauten, boplass.

Kartref.: 1721 IV, 273-172.

Gammelt boplassområde, brukt i nyere tid av familiene Brandsfjell og Bergstrøm. Ligger i Selbu kommune, nær grensa til Meråker (som reg. nr. 7).

E7. Nautsjøen, boplass.

Kartref.: 1721 IV, 264-180.

Skal være tuft på nordsiden av vatnet. Tangen på sørsiden skal ha vært brukt som merketange før.

E8. Roltdalen, boplass.

Kartref.: 1721 III, 314-155.

Det er kåtetuft ved en bekk øverst i dalen, etter Lars Jakobsen Nordfjell.

E9. Skarpdalen, boplasser.

Kartref.: 1721 II, 40-10.

Skarpdalen ligger dels i Meråker, dels i Tydal. Området er svært viktig for Essand-distriktet, og brukes blant annet som sommerboplass, samleplass for kalvmerking osv. Det er boplasser flere steder i området.

8. VERNEVERDIER.

Verneverdien av et kulturminne eller et kulturminneområde kan vurderes ut fra flere forskjellige synsvinkler. Viktigst er den forskningsmessige og vitenskapelige betydningen, samt kulturminnenes verdi som del av kulturarven til menneskene som bor i området eller som av andre grunner føler seg knyttet til kulturminnene. For de sørsamiske kulturminnenes vedkommende er det også grunn til å legge vekt på den betydningen de kan ha som dokumentasjonsmateriale i konflikter knyttet til rettighetsspørsmål.

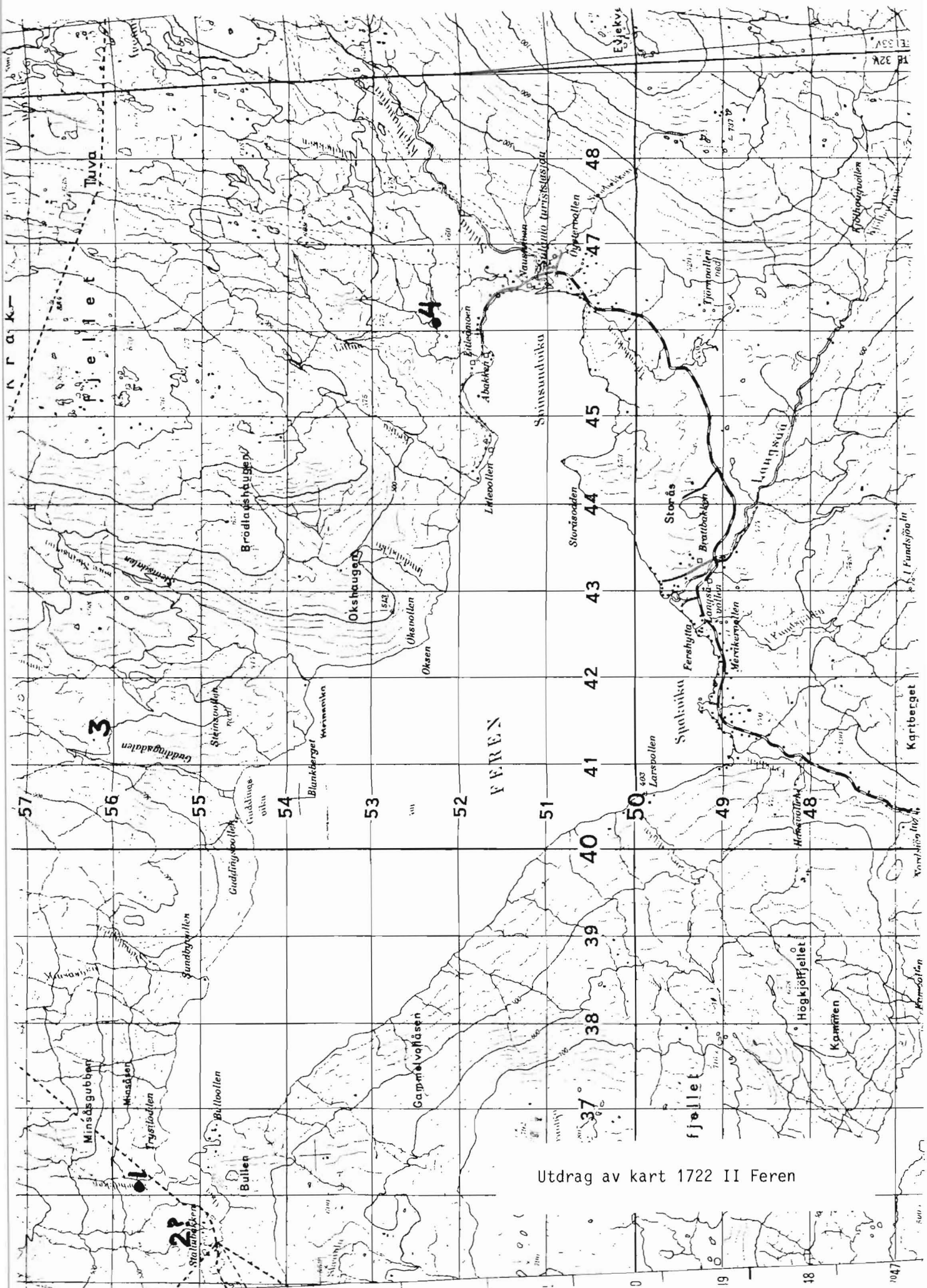
Den forskningsmessige verdien av kulturminnene må vurderes ut fra det faktum at det skriftlige kildematerialet om sørsamenes historie er spinkelt og bare gir fragmentariske opplysninger, når vi går mer enn et par hundreår bakover i tid. Flere sentrale spørsmål i sørsamisk historie kan vi ikke regne med å finne svar på i slikt materiale. Derfor blir kulturminnene spesielt viktige, og de vil trolig være en hovedkilde i fremtidig forskning om sørsamenes historiske bakgrunn.

Ved siden av den forskningsmessige betydningen de har, er kulturminnene av verdi først og fremst i den rollen de spiller som "kulturelt ankerfeste" for folk. Kulturminnene er konkrete vitnesbyrd om vår fortid og bakgrunn, og oppleves derfor av mange som en del av hele ens identitet.

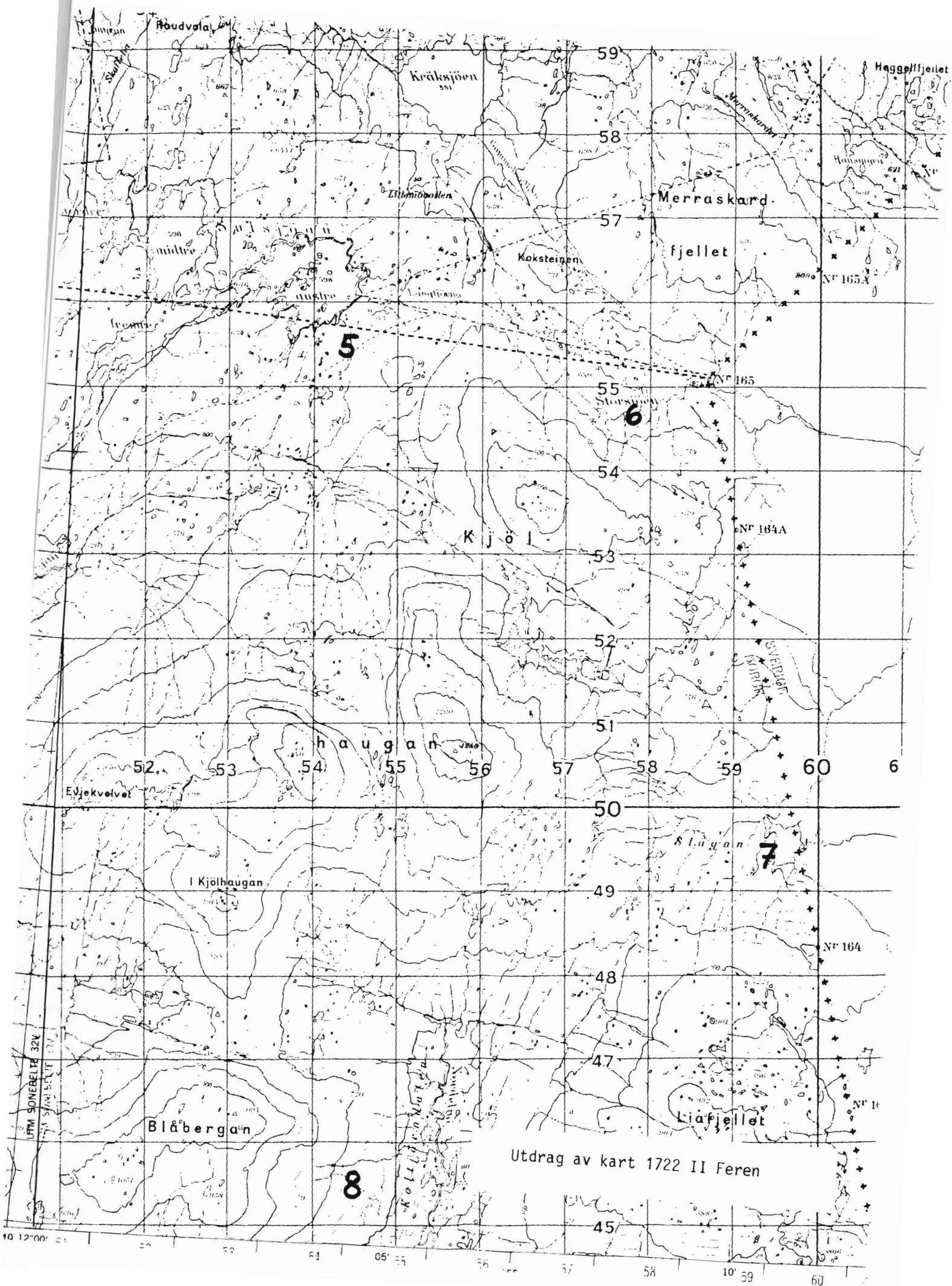
Dette er ikke bare følelser som oppleves som viktige på det individuelle plan. I mer omfattende sammenheng er kulturminnene en viktig del av fellesarven til et helt samfunn, en folkegruppe eller en nasjon. Det er rimelig å legge stor vekt på denne siden av kulturminnenes betydning nettopp for sørsamenes vedkommende. Samtidig som samene er en del av det norske samfunnet, har de også en egen identitet og en egen kulturarv å ta vare på. Siden denne identiteten ikke kan knyttes til ytre symboler som gjelder for storsamfunnet, blir trolig selve identiteten som same nærmere knyttet til kulturelle tradisjoner enn hva tilfellet er for storsamfunnets medlemmer ellers. I en slik situasjon blir kulturminnene et konkret bindeledd mellom dagens generasjoner og forfedrene, og et bindeledd mellom menneskene og de landområdene der de har sine røtter. Nettopp for en liten og kulturelt utsatt gruppe som sørsamene vil kulturminnene få ekstra stor betydning i kraft av slike identitetsbevarende funksjoner.

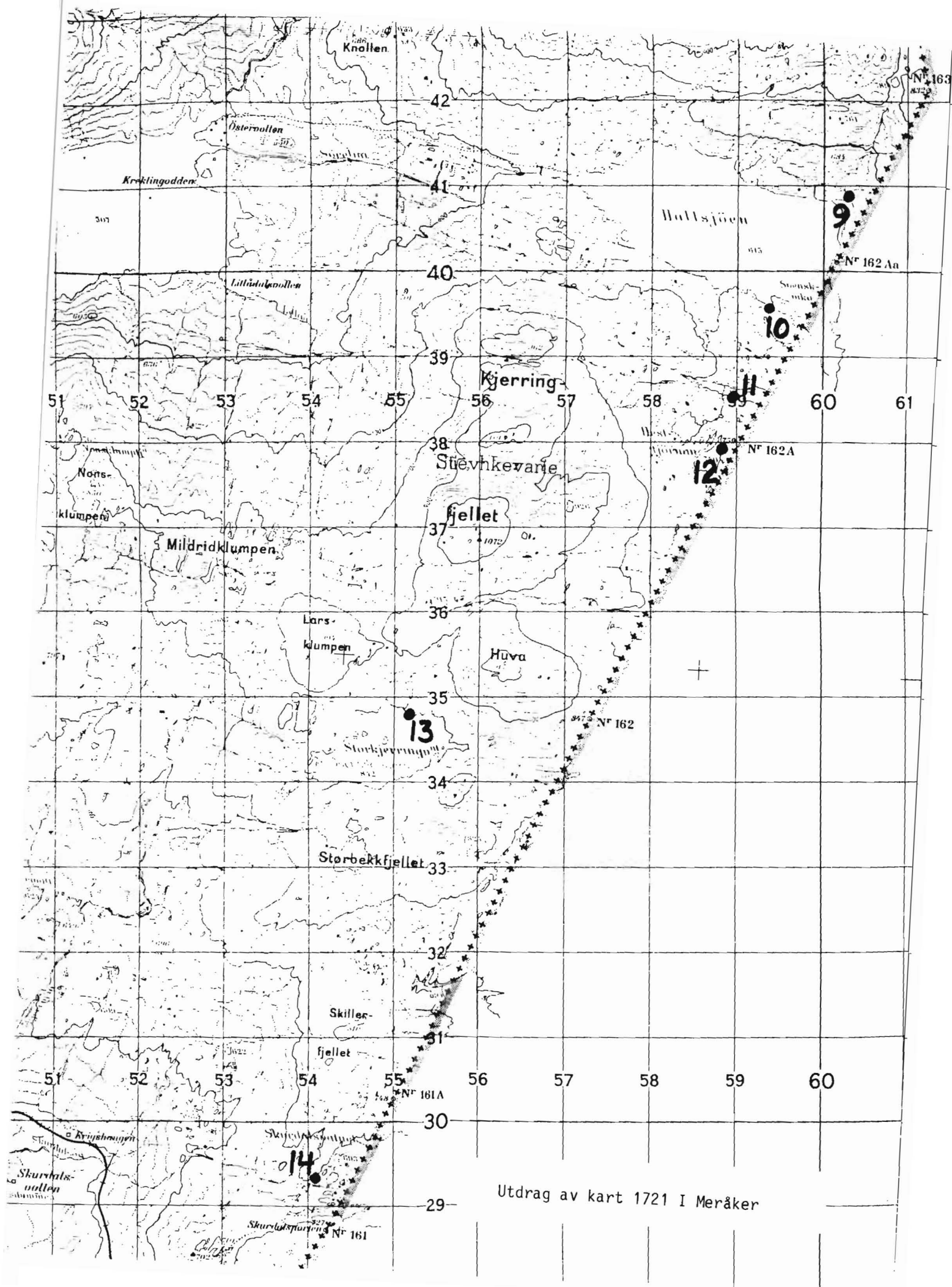
Dette er forhold som gjelder den sørsamiske folkegruppen under ett, og som også gjelder det aktuelle utbyggingsområdet. De to reinbeitedistriktene, Essand og Færen, er fra før berørt av en rekke større og mindre inngrep som trolig har ødelagt kulturminner i tillegg til de ulemper og begrensninger de har medført for reindriften. Det er derfor grunn til å vise varsomhet ved ytterligere utbygginger eller andre inngrep i disse områdene.

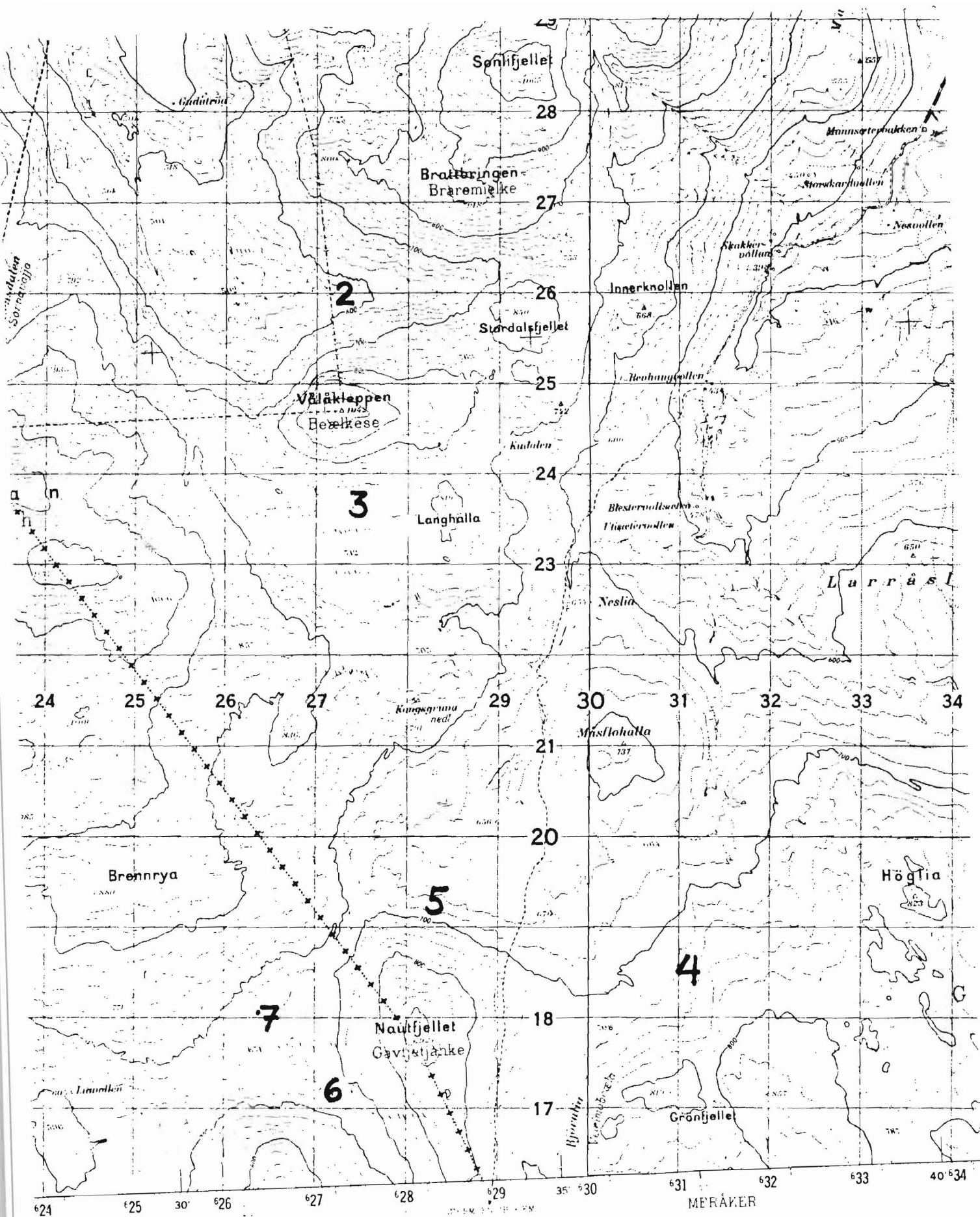
Når det gjelder den planlagte utbyggingen av Fjergen mm. som er bakgrunnen for denne registreringen, ser det ikke ut til at den vil berøre samiske kulturverninteresser i vesentlig grad. Det må imidlertid her understrekes enda en gang at man med dagens registreringsmetoder ikke har mulighet for å fange opp mer enn en liten del av det som finnes av kulturminner innenfor et område, og vi må anta at det kan finnes samiske kulturminner innenfor de berørte områdene. Det må derfor være en forutsetning at dersom det ved en utbygging skulle komme frem uoppdagete kulturminner, må det gis anledning til fagmessig undersøkelse av disse, slik at mest mulig av historisk materiale kan sikres for ettertiden.

Utdrag av kart 1722 II Feren

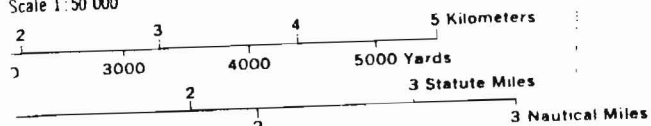

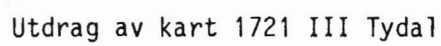
SELRU

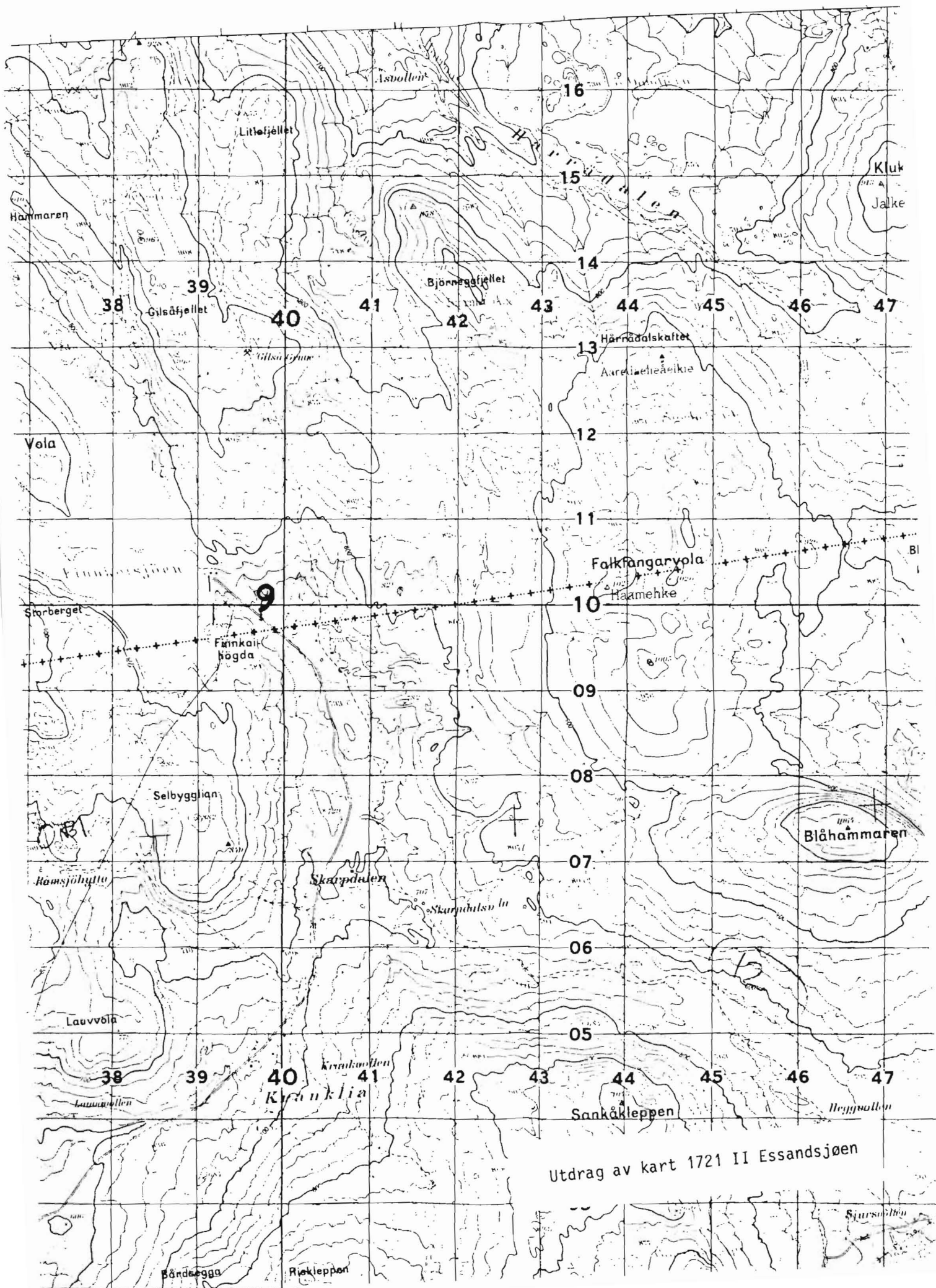
Scale 1:50 000

CONTOUR INTERVAL 20 METERS

Utdrag av kart 1721 IV Flornes

RAPPORT ARKEOLOGISK SERIE

1982

1. Stenvik, Lars F. : Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Ognavassdraget, Nord-Trøndelag.
2. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Stjørdalsvassdraget, Nord-Tr.lag.
3. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Gaulavassdraget, Sør-Trøndelag
4. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Drivavassdraget, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal.
5. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Høylandsvassdraget, Nord-Tr.lag.
6. Stenvik, Lars F.: Verneplan for vassdrag. Arkeologiske kulturminner i Sørlivassdraget, Nord-Tr.lag.
7. Christophersen, Axel: Oppmåling og undersøkelse av åkerreiner på Talmo, Leksvik og Rinnmoen/Eid, Høylandet, Nord-Trøndelag.
8. Årshefte 1981.
Fastner, Jørgen : Marinarkeologi i Trøndelag i de senere år.
Pettersen, Kristian: Steinalderlokaliteten Fiskløysa. Noen kildeproblemer fra steinalderen langs vassdrag.
Sognnes, Kalle : Kristen Rolseth Møllenhuss 1922-1981. Biografi over avhandlinger og artikler 1950-1980.
" " : Undersøkingar på Håreid i Eidfjord, Hordaland.
Stalsberg, Anne : Hver mann har ei hauk på hånd... ei heller falk på sverd..
9. Pettersen, Kristian: Steinalder på Vega. En introduksjon og et analyseforsøk.
10. Sognnes, Kalle : Helleristninger i Stjørdal, I. Skatval sogn.
11. Fenne, Øyvind : Nyare tids kulturminne på Nord-Fosen.
12. Pettersen, Kristian: Undersøkelse av ei uvanlig grav fra Snåsa.
13. Pareli, Leif : Samiske kulturminner på Nord-Fosen.

1983

1. Pettersen, Kristian: Øvre Glomma. Arkeologiske undersøkelser 1982 i forbindelse med konsesjonssøknad.
2. Selvik, S.F. og Stenvik, L.F. : Arkeologiske registreringer og pollenanalytiske undersøkelser Sanddøla-vassdraget, Nord-Trøndelag.
3. Pareli, Leif : Samiske kulturminner i Sanddøla-vassdraget.
4. Sørheim, Helge : Rauma - Ulvåa arkeologiske undersøkelser 1982 i forbindelse med konsesjonssøknad.
5. Årshefte 1983.
Farbregd, Oddmund: Snøfonner, pilefunn og dyregraver.
Fastner, Jørgen og Sognnes, Kalle : Seismisk registreringsutstyr i marin arkeologien.
Melby, Ola : Eit hus i grus - og grus i hus.
Stenvik, Lars F. : Arkeologiske verneverdier i 10-års vernede vassdrag innenfor DKNVS Muséeets ansvarsområde.
Sørheim, Helge : Utgraving av en gravhuug på Asphaugen, Rindsem Mølle i Verdal.
6. Sognnes, Kalle : Helleristninger i Stjørdal II, Stjørdal og Lånke sogn.

1984

1. Foredrag på norsk arkeologmøtes symposium, Trondheim 1983.

1985

1. Stenvik, Lars F.: Arkeologiske registreringer i forbindelse med konsesjonssøknad kraftutbygging i Meråker, Nord-Trøndelag.
2. Pareli, Leif: Registreringer av samiske kulturminner i Øvre Glomma.
3. Pareli, Leif: Registreringer av samiske kulturminner i Vefsnavassdraget.

ISBN 82-7126-392-2 ISSN 0332-8546